СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баумейстер А. Онтологія і принцип суб'єктивності: спроба контрінтерпретації гайдеггерової філософії. *Філософська думка*. 2013. № 4. С. 97–113.
2. Кант І. *Критика практичного розуму*. Київ, 2004.
3. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text
5. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text

Ткачук В.О.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин, економіки та політології,
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТі

Одним із найбільш важливих завдань будь-якого демократичного та прогресивного суспільства є формування громадянського суспільства. У громадянському суспільстві повинна вестися боротьба за ліквідацію всього, що може означати відчуження особи від будь-яких інститутів і процесів, котрі мають економічні, політичні та духовні властивості і від використання яких залежить реалізація прав та свобод людини і громадянина.

Без сумніву, громадянське суспільство не існує поза державою, воно постійно відчуває на собі вплив держави. Правова держава як особливий стан організації державної влади у громадянському суспільстві виникає за умов досягнення в ньому високого рівня правової культури його членів і передбачає реалізацію державою свого функціонального призначення [1, с. 26].

Формування громадянського суспільства та засад правової держави ставить перед українським народом завдання подальшого розвитку правосвідомості. Це потребує формування якісно нової системи правового виховання, виховання громадянської відповідальності й поваги до законів, що насамперед пов'язують із рівнем розвитку правової культури [2, с. 84]. По суті, правова культура спирається на правосвідомість, при цьому залишаючись відносно самостійною категорією, і включає не тільки соціально-психологічні процеси в суспільстві, а й юридично значущу поведінку його членів, правову діяльність у вигляді правотворчості та її результатів, практику функціонування правових інститутів загалом та ін. [3, с. 178].

Правова культура виявляється на двох рівнях – суспільному та особистісному. Зокрема, будучи частиною культури суспільства, правова культура в соціокультурному просторі проявляється в накопичених правових цінностях, які становлять основу суспільства та визначають напрями його розвитку. Вони охоплюють матеріальні, духовні, соціонормативні цінності, створені в процесі життєдіяльності суспільства та функціонування соціуму, що відображають неповторність та самобутність культури на тому чи іншому етапі розвитку суспільства [4, с. 35]. При цьому право як елемент правової культури постає особливою формою матеріальної і духовної творчості народу, окремих особистостей, пластом людського досвіду, що підкоряється своїм власним закономірностям.

Своєю чергою, правова культура особистості виражає ступінь і характер розвитку суспільства, забезпечує соціалізацію та правомірну діяльність особи [5, с. 18]. Кожна окрема особистість є творцем, носієм і реалізатором правової культури, яку можна розглядати у двох аспектах. З одного боку, як сукупність правових знань, духовних цінностей, принципів правової діяльності, правових звичаїв, а з іншого – як ступінь правової розвиненості особистості, рівень засвоєння правових норм, ступінь правової активності й оволодіння культурою правового мислення [6, с. 151].

Правова культура є детермінантою правового та культурного розвитку особистості, місця та значення у професійній діяльності фахівців різних видів діяльності [7, с. 30], що дає підстави розглядати її як складову конкурентоспроможності особистості. Засвоєння правових норм, розвиток правового мислення та правова активність створюють передумови для усвідомленого захисту власних інтересів, відповідального виконання зобов'язань і прийняття рішень з урахуванням їхніх правових наслідків. У професійному середовищі ці характеристики сприяють зміцненню довіри, конструктивному врегулюванню трудових конфліктів і формуванню позитивної ділової репутації. Поєднуючись із професійними компетентностями, комунікативними навичками та здатністю до саморозвитку, правова культура розширює можливості соціальної й професійної самореалізації людини, сприяючи досягненню її цілей на засадах правомірності, відповідальності та поваги до прав інших осіб.

У структурі конкурентоспроможності особистості правова культура створює передумови для обґрунтованого прийняття рішень, відповідального виконання зобов'язань і правомірної реалізації власних інтересів. Її регулятивна функція виявляється у здатності застосовувати правові знання у практичній діяльності, оцінювати правові наслідки власних дій та обирати законні способи досягнення професійних і життєвих цілей людини. Ціннісно-орієнтаційна функція сприяє формуванню доброчесності, поваги до прав інших та морально-етичної відповідальності, які становлять основу надійної професійної взаємодії [8, с. 1959–1960].

Зв'язок правової культури з конкурентоспроможністю особистості розкривається через здатність захищати власні права, дотримуватися домовленостей, конструктивно врегульовувати трудові конфлікти та запобігати порушенням у професійній діяльності. Такі риси сприяють зменшенню правових ризиків, зміцненню довіри з боку роботодавців, колег і партнерів та формуванню позитивної ділової репутації. У поєднанні з професійними компетентностями й комунікативними навичками вони створюють передумови для стійких конкурентних переваг, розширюючи можливості пошуку роботи на конкурентному ринку праці, професійного зростання та самореалізації особистості.

Отже, правова культура є важливою умовою становлення громадянського суспільства та правової держави, поєднуючи суспільні правові цінності з правовими знаннями, мисленням і поведінкою особистості. Як складова конкурентоспроможності особистості вона сприяє відповідальному прийняттю рішень, захисту власних прав, конструктивній професійній взаємодії та зменшенню правових ризиків, зміцнюючи довіру з боку роботодавців, колег і партнерів та сприяючи формуванню позитивної ділової репутації. Розвиток правової культури в поєднанні з професійними компетентностями створює передумови для формування стійких конкурентних переваг, розширюючи можливості працевлаштування, професійного зростання та самореалізації людини на засадах правомірності й поваги до прав інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Громадянське суспільство та правова держава: виклики сьогодення: моногр. / за заг. ред. О.О. Кота, А.Б. Гриняка, Л.Ф. Купіної, В.І. Шакуна. К. : Алерта, 2023. 304 с. URL: https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/Gromadyanske-suspilstvo-1.pdf.

2. Атаманова Н.В., Дяченко О.В. Правова культура та її роль у формуванні правопорядку сучасної української держави. Нове українське право. 2022. Вип. 1. С. 82–87. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2022.1.12.

3. Мурза Ю.Ю. Питання формування правової культури особистості правоохоронця. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 24 березня 2023 р. Вінниця, 2023. С. 177–179. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/04f26152-9ef0-44cd-b3e7-beac271d32c5/content.

4. Савченко А.А. Правова культура як атрибут культури суспільства. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2020. № 2. С. 32–36. DOI: https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2020.220398.

5. Зубчевська С. Правова культура як запорука формування правової відповідальності молоді. Наукові праці МАУП. 2022. Вип. 1(52). С. 16–20. DOI: https://doi.org/10.32689/maup.ped.2022.1.3.

6. Безсмертний А. Взаємозв'язок політичної, світоглядної, моральної та правової культури. Наукові праці МАУП. 2010. Вип. 2(25). С. 147–153. URL: https://ir.maup.com.ua/handle/123456789/4576.

7. Кравченко Л.М. Правова культура і компетентність особистості: спільне та відмінне культурологічного і компетентнісного підходів. Імідж сучасного педагога. 2020. № 4(193). С. 29–33. DOI: https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-4(193)-29-33.

8. Мукан Н., Гельжинська Т., Рузяк Т. Правова культура як атрибут професіоналізму сучасного менеджера. Вісник науки та освіти. 2025. № 10(40). С. 1953–1961. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-1953-1961.

Туляков В.О.
професор кафедри кримінального права,
Доктор юридичних наук, професор
Національний університет «Одеська юридична академія»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДСТАВ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Чинна модель застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб в Україні тривалий час спиралася на акцесорну конструкцію. Її вихідним положенням було те, що кримінально-правова реакція щодо юридичної особи є похідною від суспільно небезпечного діяння конкретної фізичної особи, яка діяла від імені та/або в інтересах відповідної організації. Такий підхід доктринально узгоджувався з положеннями ст. 2 Кримінального кодексу України, відповідно до якої підставою кримінальної відповідальності є вчинення **особою** суспільно небезпечного діяння, що містить склад кримінального правопорушення [1, ст. 2].

Водночас Закон України від 4 грудня 2024 р. № 4111-IX істотно змінив цю конструкцію. Ч. 2 ст. 96-3 КК України передбачила можливість застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру незалежно від притягнення фізичної особи до кримінальної відповідальності. Більше того, законодавець прямо встановив, що за підставами, передбаченими цією нормою, не потребується встановлення фізичної особи, дії або бездіяльність якої підпадають під ознаки діянь, передбачених статтями 209, 369, 369-2 КК України [1, ст. 96-3; 2].

Отже, у вітчизняному кримінальному законодавстві сформувалося співіснування двох неоднакових моделей реагування на корпоративно пов'язану злочинність.

По-перше, ч. 1 ст. 96-3 КК України зберігає традиційну акцесорну модель. Її підставою є вчинення уповноваженою особою юридичної особи визначених кримінальних правопорушень від імені та/або в інтересах юридичної особи. У цій моделі первинним є встановлення діяння, вини та статусного зв'язку конкретної фізичної особи з юридичною особою. Заходи щодо юридичної особи постають як похідна реакція на кримінально протиправну поведінку індивіда [1, ст. 96-3].

По-друге, ч. 2 ст. 96-3 КК України містить автономні елементи. Йдеться не про встановлення кримінальної відповідальності юридичної особи в традиційному розумінні, а про можливість застосування до неї заходів кримінально-правового характеру на підставі встановлених фактичних обставин. Такі обставини можуть свідчити, зокрема, про: вчинення діяння від імені або в інтересах юридичної особи; невжиття уповноваженими особами антикорупційних заходів; неналежний нагляд чи контроль за діями працівників або інших осіб; вчинення діяння з відома уповноважених осіб, засновника, кінцевого бенефіціарного власника чи члена наглядової ради.